

Neatrodo tikėtina, kad tik savaitę pakeliavus po gana nedidelę Lietuvos dalį, netgi neblogai pažįstamą, galima parsivežti tiek įspūdžių, kiek iš kelionės po svetimą šalį. O pasirodo, įmanoma. Gal taip įvyko dėl to, kad keliavome su užsieniečiais (tiksliau, užsienietėmis) ir galėjome kartu dalintis jų atradimais, gal dėl to, kad patys iki šiol nebuvo gerai susipažinę su mėgėjiškų teatrų ir kita panašia šio regiono kultūrine veikla, o gal dėl to, kad labiausiai domėjomės ne vaizdingu kraštovaizdžiu, specifine architektūra ar kitais panašiais objektais (neišvengiamai domėjomės ir jais), o pačiais vietos žmonėmis bei turėjome galimybę betarpiškai su jais bendrauti.

Tokia buvo mano pirmoji reakcija, pasibaigus šiai tiriamajai kelionei. Manau ji nelabai skyrėsi nuo likusios „lietuviškosios“ ekspeditorių dalies nuotaikų. Tačiau, vertinant projekto sėkmę, ne mažiau svarbu yra ir tai, kokius įspūdžius bei patirtį namo parsivežė mūsų viešnios. Ekspedicijai artėjant į pabaigą, vienos iš lenkaičių paprašiau, palikus konkrečius mokslinius projekto tikslus nuošalyje, papasakoti, ko ji (jos) tikėjosi iš šios kelionės. Atsakymas nenustebino: ji ir jos kolegės norėjo pažinti Lietuvą, jos kultūrą, žmones. Paaiškino, jog studijuodamos filologiją, įvairiuose literatūros kūriniuose jos dažnai susiduria su Lietuvos vardu, tačiau iki šiol tai tebuvęs tik tuščias žodis. Ši kelionė, pasak jos, padėjo jį užpildyti turiniu (tikiuosi, prasmingu). Merginos džiaugėsi, kad turėjo progą pažinti mūsų šalį ne kaip turistės – jos galėjo pažvelgti į vietinius žmones ir jų kultūrą labai įvairiapusiškai: miesto ir kaimo, profesionaliame ir mėgėjiškame lygmenyje. Tokias plačias galimybes suteikė jų pačių pasirinktas ir vietinės situacijos pakoreguotas tyrimo objektas. Čia vertėtų prisiminti mūsų sutiktos doc. dr. Danutės Vaigauskaitės pacituotą lenkų žurnalisto mintį, jog norint pažinti Lietuvą, reikia pamatyti jos mėgėjų teatrą.

Kelionės pradžioje kilo nerimas, jog šią pažintį gali komplikuoti kalbinis barjeras, neleidžiantis viešnioms betarpiškai bendrauti su žmonėmis, kuriuos ketinome aplankyti, tačiau daugeliu atveju jis buvo nepagrįstas. Teatralai (profesionalūs ar ne) patvirtino savo, kaip labai ekspresyvių žmonių, reputaciją, kaskart stebindami sugebėjimu aiškiai reikšti savo mintis ne tik verbaliai, bet ir intonacija, žvilgsniu bei visa kūno kalba (jų pasisakymai kartais virsdavo kone improvizuotais pantomimos minispektakliais). Visa tai padarydavo didesnę poveikį nei patys žodžiai.

Taipogi nepastebėjome didelių kultūrinių skirtumų, kurie būtų kėlę problemų tarpusavio bendravime, trukdę teisingai suprasti vieniems kitus. Nebuvo labai sunku lyginti įvairius kultūrinius reiškinius, tradicijas, ieškoti analogų vienoje ir kitoje šalyje. Nuomonės ryškiau išsiskyrė gal tik po apsilankymo Orvydų sodyboje Salantuose (rodos, jos prasmei suvokti reikia platesnio Lietuvos kultūros konteksto pažinimo) ir po susitikimo su Benu

Šarka. Šiaip ar taip, nuolatos jautėme, kad esame artimi kaimynai. Tačiau tokiu atveju yra sunkiau nustebinti, svečių akyse pasirodyti ypatingais, egzotiškais, ko kartais nors ir nesąmoningai norisi.

Ryšciausias priešpriešas patyrėme ne tarptautinės komandos viduje, o visai kitose plotmėse. Pirmasis buvo šviesos-tamsos kontrastas, užliejęs mus emocijų lavina pačioje pažinties su lenkaitėmis pradžioje. Visi dar šiek tiek nedrąsūs ir pasimetę Roberto Antinio „XXI a. katakombose“ buvome „įmesti“ į aklina tamsą, iš kurios išėjus tampo lengviau pamatyti ir vienam kitą.

Vėliau, jau gerokai išlepinti šiltų, jaukių susitikimų Jurbarko ir Šilutės rajonuose, gavome „kontrastinį dušą“ nuvykę į Klaipėdą pas Beną Šarką, kuris savo kalbą pradėjo ne nuo pačių maloniausių ausiai žodžių. Efektas buvo dar stipresnis, kadangi dar tos pačios dienos (trečiadienio) rytą buvome susitikę su Agluonėnų klijimo teatro režisieriumi Augustinu Šutkumi, B. Šarkos kurso draugu. Neišvengiamai kilus norui juos tarpusavyje lyginti, daugiau sąlyčio taškų neatradome – tik gilią prarają tarp dviejų pasaulėžiūrų.

Į šį reiškinį norisi pažvelgti kiek kitu kampu, neprisirišant prie minėtų žmonių vykdomos teatrinės veiklos formaliosios pusės, kuri tarpusavyje yra tiesiog nepalyginama. Jeigu šiuolaikinę visuomenę su visomis jos ydomis traktuosime kaip problemą, tai mes turėjome galimybę pamatyti dvi kardinaliai skirtingas reakcijas į ją. A. Šutkus ir dauguma mėgėjų teatrų renkasi atsiribojimą nuo realybės rūpesčių arba jų „sprendimą“ komiška forma, teigdami, kad jų spektakliai turi teikti žmonėms pramogą, padėti bent trumpam pamiršti kasdienybę ir pan. B. Šarka, atvirksčiai, krauna ant savo, o tuo pačiu ir ant klausytojų ar žiūrovų, pečių bene visos žmonijos problemas, drasko visuomenės žaizdas, kad jos dar labiau skaudėtų ir negalėtų būti pamirštos. Heroizmas tai ar sadomazochizmas – nežinau. Belieka svarstyti, kuris iš šių dviejų mūsų pamatytų kelių – optimistinio ir pesimistinio, grubiai tariant, – teisingesnis, jei apskritai toks gali būti.

Negalima teigti, kad susitikimas su B. Šarka mūsų viešniais sužavėjo, greičiau lengvai šokiravo, sukretė, taip palikdamas labai gilų įspūdį. Šis efektas, manau, buvo pakankamai geras, juk ne visi tikri, nesumeluoti dalykai, tame tarpe ir menas, turi „glostyti širdį“. Kyla klausimas, ar tik alternatyvaus teatro apraiškų ieškančioms kolegėms B. Šarka nepasirodė pernelyg alternatyvus? Lietuviškoji mūsų komandos dalis reagavo gerokai ramiau, nors bene visiems tai buvo pirmasis susitikimas su B. Šarka. Gal mes tiesiog labiau nujautėme ko tikėtis, o gal čia vis tik suveikė kalbinis barjeras?

Taigi, pamatę gana padriką mėgėjų ir kitų netradicinių teatrų įvairovę, patys bandėme išskirti tendencijas. Bet taip ir būtume likę gerokai pasimetę, jei ne jau minėtoji doc. dr.

Danutė Vaigauskaitė, Lietuvos mėgėjų teatro asociacijos prezidentė, mums pateikusi aiškia viso reiškinių struktūrą. Ji beje nurodė ne tik daugybę mėgėjų teatrų privalumų, bet ir jų silpnąsias vietas, kurios visai netrukus buvo gyvai iliustruotos... Tad gal pradėjome ne nuo to galo? Gal pirmiausiai reikėjo suformuoti bendrą reiškinių „karkasą“ ir tik tada jį užpildyti konkrečiais pavyzdžiais? Tuomet objektų pasirinkimas būtų buvęs tikslingesnis, būtume žinoję į ką labiausiai kreipti dėmesį ir iškart galėję konkretų atvejį „patalpinti“ į kontekstą. O gal, priešingai, buvo įdomiau ir naudingiau patiems savarankiškai bandyti susidėlioti visumos vaizdą iš mažų dalelių, išvelgti jame dėsniumus ir tada palyginti ekspedicijos metu įgytas žinias su objektyvia informacija.

Vienas iš daugelio mažų šios kelionės pastebėjimų yra tai, kad ne kas kita, o vietinių žiūrovų dėmesys teatro ir kitų kultūros sričių entuziastams leidžia pasijusti reikalingiems. Tikiu, kad ir mūsų apsilankymai bent kiek prisidėjo prie to, kad jie jaustųsi svarbūs ir kuriantis kažką prasmingo. Taip leidžia manyti nuoširdūs sutikimai ir pasiruošimai mūsų atvykimui. Kaip jie įvertino mūsų dėmesį rodo ir tai, kad tą pačią savaitę Šilutės rajono spaudoje pasirodė pranešimai apie mūsų apsilankymą Bikavėnų Senųjų kaimo tradicijų kultūros centre ir Žemaičių Naumiesčio mėgėjų teatre.

Neslėpsiu, ne kartą buvo kilusi pagunda ir kritikuoti tai, ką matėme. Visada yra lengviau svečiams rodyti ir patiems žiūrėti į patikrintą kultūrinį „produktą“, kurio kokybę garantuoja oficialūs įvertinimai, titulai ir pan., tačiau pats tokiu atveju netenki atradimo džiaugsmo, o taipogi ir iš svečių atimi galimybę patirti šį džiaugsmą kartu su tavimi.

B. Šarka palinkėjo išlikti nepažįstamiems kaip vaivorykštės, nes tik taip galima būti įdomiais ir patraukliais vienas kitam. Mes nusižengėme jo taisyklei – leidome pažinti save. Manau, jog buvome gana drąsūs, leisdami į save pažvelgti ne tik iš fasadinės pusės. Išdrįsime pasirodyti šiek tiek nuogi – be „aukštosios“ kultūros grimo.

Gal per šią savaitę mes atradome ne tiek alternatyvų teatrą, kiek alternatyvą šiuolaikinio pasaulio skubėjimui ir susvetimėjimui. Dar kartą cituojant Beną Šarką, alternatyva – tai dvasinė emigracija, taigi ir mes vieną savaitę pabuvome „emigrantais“. Gal kas nors iš mūsų ir skubėjo grįžti, aš – ne.